

Beboerne rejste tidligt krav om erstatning for mistede fangstmuligheder (1954, 1959), men det fik de aldrig. Det får forfatterne til at anklage de danske myndigheder for pligtforsømmelse og lige gyldighed. Forklaringer kan dog ligge i de sagsakter, som de enten ikke fik adgang til, eller som var »blevet væk«.

Forfatternes »proces« mod staten skal ikke vurderes her. Det er en juridisk problemstilling, hvor i hvert fald »modpartens« argumenter savnes for en kvalificeret stillingtagen – og selv i så fald bør den næppe foretages af en historiker.

Axel Kjær Sørensen

Poul Gerhard C. Kristiansen: *Op- og nedture. Retsforbundet 1950-60.* (Forlaget Sørvis, 1985). 120 s.

I perioden fra 1950 til 1960 gik det op og ned for Retsforbundet (R). Ved valget i 1950 fordoblede partiet sine mandater i Folketinget fra 6 til 12. Ved valgene i april og september 1953 mistede R hver gang 3 mandater. Ved valget i 1957 gik partiet frem fra 6 til 9 mandater og blev partner i den såkaldte »trekantregering«. Og ved valget i 1960 røg R helt ud af Tinget.

Hvad var årsagerne til R's op- og nedture? Det er hovedproblemstillingen i Poul Gerhard C. Kristiansens bog, der er et let redigeret speciale fra Historisk Institut ved Århus Universitet. En anden væsentlig problemstilling er R og trekantregeringen, og en tredje vigtig problemstilling er partiets vælger- og medlemskorps.

Valgsejren i 1950 forklarer Kristiansen især var R's kampagne mod restriktionerne og rationeringerne efter 2. verdenskrig, men han tillægger også partiets agitation imod regeringens overenskomstindgreb i foråret 1950 stor betydning. DKP og R gik begge

imod indgrebet, men da kommunisterne stadig var upopulære p.g.a. magtovertagelsen i Tjekkoslaviet i 1948, sluttede mange af disse arbejderstemmer sig til R. Videre nævner forfatteren Viggo Starckes optræden i radio og TV (sic!) blandt årsagerne til valgsuccesen. Sidstnævnte årsag omtales imidlertid ikke i forbindelse med den egentlige valganalyse (s. 13-15), men anføres senere i bogen (s. 37). Således efterlyses større systematik og klarhed i analysen.

Valgnederlagene i 1953 skyldtes ifølge Kristiansen den åbne strid i partiet om forsvaret. Forfatteren påviser, at der var rivaliserende fløje, bl.a. en pro-NATO fløj og en pacifistisk fløj. Desuden peger Kristiansen på det forhold, at det var R, der havde fremprovokeret Hedtoft-regeringens fald, hvilket medførte tab af arbejderstemmer. Yderligere mener han, at vælgerne ikke længere anså R for et nødvendigt presionsmiddel, da rationeringerne var ophævet. Analysen er springende, og igen efterlyses større systematik og klarhed. Videre havde det vel været naturligt at sondre mellem de to valg i 1953.

Valgsuccesen i 1957 hang efter forfatterens opfattelse sammen med følgende forhold: for det første – og især – R's skærpede agitation imod øgede skatter og mod tøjsskat, for det andet en generel utilfredshed med SD, bl.a. på grund af overenskomstindgrebet i 1956, og for det tredje Starckes udnyttelse af radio og TV (sic!) og hans agitation imod svangerskabsafbrydelse. Som en fjerde årsag kunne DKP's upopularitet som følge af partiets positive holdning til Sovjets invasion i Ungarn i 1956 være nævnt. Når forfatteren tillægger Viggo Starcke betydning for valgsejrene i 1950 og 1957, havde det været relevant med en angivelse af hans personlige stemmer ved de to valg.

Kristiansen lægger stor vægt på R og trekantregeringen. Først gennemgår

han på basis af Tage Kaarsteds bog om regeringskrisen 1957 forhandlingerne om dannelsen af denne regering. Overbevisende afviser han Kaarsteds tese om, at Starcke væsentligst hældede til VK-siden, og han tilbageviser også med rette Starckes påstand om, at trekant-regeringen var en naturlig følge af en klar og bevidst linie hos R fra 1947. Ifølge forfatteren regnede Viggo Starcke ikke med regeringsdeltagelse, og Starcke lagde sig ikke fast på en bestemt kombination, men ønskede det samarbejde, der ville give de bedste resultater. Derimod blander Kristiansen sig desværre ikke i den spændende debat om, hvem der skal have æren for trekantregeringens tilblivelse. Dernæst diskuterer forfatteren R's motiver til regeringsdeltagelse. Han afviser påstanden om Starckes og Oluf Pedersens ministerønsker. Han mener, at partiet ville have indflydelse, og at det specielt forventede at få gevinster på grundskyldsområdet. Ligeledes håbede R at reducere RV's indflydelse og overtage dette partis rolle som »tungen på vægtskålen«. Videre behandler forfatteren forhandlingerne om regeringsprotokollen, der vurderes som utilfredsstillende (»vage løfter«), set ud fra R's synspunkt. Ydermere gennemgås oppositionens og den interne reaktion på regeringsdannelsen og sluttelig analyseres R's virksomhed i regeringen. Forfatteren konkluderer, at partiet slugte bitre kameler, men at det også opnåede gode resultater, f.eks. i grundskyldsspørgsmålet.

Det katastrofale valgnederlag i 1960 forklarer Kristiansen med en række faktorer: vælgernes tilbagevenden til de borgerlige partier og SD, SF's opsugning af venstrevælgerne, R's overvurdering af grundskyldens betydning m.fl. Forfatteren benytter den »additive metode«, dvs. at han blot opremser en hel række grunde uden at diskutere

og afveje dem i forhold til hinanden. Analysen er igen usystematisk og uklar. Nogle af årsagerne – f.eks. Starckes lave profil under valgkampen – nævnes således først i bogens sammenfattende konklusion.

Gennemgangen af R's vælger- og medlemskorps illustreres med gode tabeller og instruktive grafiske fremstillinger. På grund af manglende vælgerundersøgelser er Kristiansen ikke i stand til at sige ret meget om sammensætningen af R's vælgere. Dog påviser han, at arbejderne udgjorde 30% ved 1950-valget. Om stemmernes geografiske placering fastslår han bl.a., at de største udsving skete i hovedstadsområdet. R fik 32,3% af sine stemmer fra dette område ved valget i 1950.

Om medlemskorpset konstaterer Kristiansen, at mens valgnederlagene i 1953 betød en »lavineagtig« medlems tilbagegang (fra 10322 til 6683 i 1956), gav sejrene i 1950 og 1957 ingen væsentlig medlemsfremgang. Videre påviser han, at organisationsgraden var meget lav i København og relativ høj i det øvrige land. Endelig fastslår forfatteren på grundlag af en noget mangelfuld undersøgelse fra 1956, at R's medlemmer fortrinsvis bestod af selvstændige, landmænd og arbejdere.

Kristiansen er erklæret retsstatsmand (og blev efter specialets færdiggørelse landsformand for partiet), men dette forhold har tilsyneladende ikke præget fremstillingen, der forekommer objektiv. Han skjuler ikke de bitre opgør og personlige modsætninger i partiet, ligesom han ofte forholder sig meget kritisk til R's politik. Politikeren kommer først frem i et efterskrift, hvor han forsøger at drage den politiske »lære« af undersøgelsen.

I en samlet vurdering hører det til bogens positive sider, at den bygger på et omfattende og relevant kildemateriale (interne dokumenter, medlemsbla-

de, aviser, Folketingstidende og interviews). Ganske vist kan det undre, at Knud Tholstrup – én af partiets hovedpersoner i den behandlede periode – ikke er blevet interviewet. Ligeledes er det et plus, at undersøgelsen indplaceres i en forskningssammenhæng, og at den er metodisk solid. Det er endelig en styrke, at alt søges forklaret, og at forklaringerne er velunderbyggede og rimelige.

Til bogens negative sider hører, at der savnes større systematik og klarhed i flere af analyserne. Selv om forklaringerne er rimelige, forekommer de undertiden lovlig forsigtige og traditionelle. Således efterlyses også større dristighed og flere nye synspunkter/tolkninger. Ud over disse generelle svagheder skæmmes bogen af forstyrrende tryk- og sprogfejl, inkonsekvens i orddeling og tegnsætning, ligesom de tætte sider – der er ca. 1/3 mere på hver side end normalt – ikke er læservenlige.

Bogen er trods svagheder et værdifuldt bidrag til R's historie.

Peter Sørensén

Peter Nordendorf Olson: *Fredspolitisk Folkeparti. Et pacifistisk forsøg på opnåelse af folketingsrepræsentation.* (Odense Universitetsforlag, 1985). 86 s., 97,60 kr.

Bogen om Fredspolitisk Folkeparti (FF) – et ikke-socialistisk pacifistisk parti – er et forkortet speciale, der er et led i den glimrende serie af småpartistudier fra Historisk Institut ved Odense Universitet.

På grundlag af private arkiver og en række samtaler med de implicerede politikere fra FF skildrer Peter Nordendorf Olson kort og præcist partiets idégrundlag, dets ledende personer (Aage Bertelsen, K. J. Gammelgaard og Sv. O. Christensen m.fl.), partiets van-

skelige tilblivelse i 1963/64 samt dets forsøg på opnåelse af folketingsrepræsentation ved valget i september 1964.

FF opnåede kun 0,3 % af stemmerne eller 9070 stemmer ved 1964-valget, og forfatteren søger især årsagerne i en fejlvurdering af SF, manglende opbakning fra selv partiløse pacifistiske kredse samt et for spinkelt partiprogram (uden indenrigspolitik). Disse rimelige grunde kunne suppleres med partiets mangel på organisationsapparat og især ledere med appel og troværdighed.

Selv om FF ikke opnåede folketingsrepræsentation, fik partiets opstilling ikke desto mindre afgørende betydning. Således var FF's deltagelse i valget ifølge Nordendorf Olsons opfattelse årsag til, at det mangeårige SR regeringsamarbejde blev bragt til ophør. RV havde nemlig forud for valget erklæret, at det ikke ville fortsætte samarbejdet, hvis partiet gik tilbage, eller hvis regeringskoalitionen mistede sit flertal i Folketinget. RV tabte ét mandat, og koalitionen mistede sit flertal i Folketinget. Forfatteren mener, at »FF via sine 9070 stemmer fratog de radikale det mandat, de mistede« (s. 68).

Spørgsmålet er imidlertid, om Nordendorf Olsons tese holder. Der er nok ingen tvivl om, at FF hentede nogle af sine stemmer hos RV, men partiet har også – og vel især – fået stemmer fra Retsforbundet, hvor pacifisterne havde endog særdeles vanskelige kår. Det ville i øvrigt have været relevant med en oplysning om, hvor mange stemmer RV manglede for at have beholdt det »afgørende« mandat. Nordendorf Olsons tese er interessant, men den forekommer noget tvivlsom og er under alle omstændigheder ikke tilstrækkelig sandsynliggjort.

FF fik ifølge forfatteren to andre virkninger. For det første blev valgloven ændret, således at en anmeldelse af